

Список використаних джерел

1. Рішення Конституційного Суду України від 18 грудня 2018 р. № 12-р/2018 у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України положень пункту 7 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-18#Text>

2. Постанова Великої Палати Верховного Суду у зразковій справі № 440/2722/20 щодо виплати щорічної разової грошової допомоги ветеранам війни. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96890766>

3. Велика Палата Верховного Суду щодо зміни розміру одноразових соціальних виплат в умовах воєнного стану. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1818887>

4. Постанова Верховного Суду від 11 лютого 2026 р. у справі № 440/11441/25 (адміністративне провадження № Пз/990/15/251) щодо поновлення соціальних пільг ветеранам військової служби. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/zrazkova-sprava/2026_25

Клименко Оксана Михайлівна,
професор кафедри міжнародного,
цивільного та комерційного права
Київського національного
торговельно-економічного
університету, доктор юридичних
наук, професор

КОНСТИТУЦІЙНА МОДЕЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Питання української ідентичності та її легітимації як визначального маркера витоків державотворчої традиції й вираження суверенної волі Українського народу сьогодні, в умовах відкритої воєнної агресії з боку рф та застосування нею різноманітних технологій і методів гібридної війни проти нашої держави, постають ключовими у порядку денному боротьби України за незалежність, суверенітет і право на самовизначення. Тож, наукове обґрунтування конституційної моделі української ідентичності не є сюжетом абстрактного теоретичного конструювання, а становить визначення конституційної матриці – своєрідного «генетичного коду» нації, на якому ґрунтується наша державність.

З цих позицій конституційну модель української ідентичності слід розглядати як нормативно закріплену систему базових цінностей, принципів та символів, які визначають самобутність Українського народу, насамперед у тягlostі державотворчої традиції, суверенності волевиявлення, владно-установчих зв'язках із державою, що слугують для визначення її місця в світовому геополітичному просторі.

Конституційна модель української ідентичності ґрунтується на синтезі включених до тексту Основного Закону цінностей Українського Народу, державотворча суб'єктність якого втілює історично визначальний етнічний компонент у складі багатонаціональної громадянської сформованої спільності, що робить таку модель інклюзивною та сучасною.

Так, у перших рядках Преамбули Конституції України [1] підтверджується тягlostь державотворчої традиції, історично-закономірним розвитком якої стало ухвалення Основного Закону Верховною Радою України від імені Українського народу – громадян України всіх національностей. Цей акт є вираженням суверенної волі Народу, який спирається на багатовікову історію українського державотворення та реалізацію українською нацією, усім Українським народом, права на самовизначення. Цим підтверджується також сформованість політичної та громадянської нації, яка об'єднує усіх громадян України в єдину державотворчу спільноту.

Конституційне підтвердження європейської ідентичності Українського народу (абзац 5 Преамбули) отримує розвиток в закріпленні невідворотності курсу євроінтеграції у відповідних положеннях статей 85, 102, 116 Основного Закону. Тут слід відзначити, що Європейський Союз ґрунтується на політичній єдності задля всебічного співробітництва на засадах визнання спільних цілей і цінностей та взаємоповаги до національних особливостей, що втілено в установчих договорах ЄС та красномовно відображено в його офіційному девізі «Єдність у різноманітті» (United in diversity). Серед установчих засад Європейського Союзу визначальне місце відведено принципу верховенству права ЄС, що визнається усіма державами-членами. Водночас встановлено зобов'язання Союзу поважати національну самобутність / національну ідентичність держав-членів, властиву їхнім основним політичним та конституційним структурам, включно з регіональним та місцевим самоврядуванням (ст. 4(2) Договір про ЄС, абзац 3 Преамбули Хартії основоположних прав ЄС [2]). У цьому контексті актуальність питання конституціоналізації моделі української

ідентичності посилюється євроінтеграційними перспективами України і в цьому ракурсі масштабує до включення політико-інституційних елементів системи публічного управління.

Критерієм, що ідентифікує приналежність української спільноти до європейської цивілізації є антропоцентризм, що як ціннісний пріоритет конституційного правопорядку закріплений у статті 3 Конституції України. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю; права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, головним обов'язком якої є їхнє утвердження і забезпечення.

Визначальним елементом конституційної моделі української ідентичності є також закріплений у статті 8 Основного Закону принцип верховенства права, що має інтегральне значення в системному поєднанні його основних функцій: 1) гарантує пріоритет Конституції та законів, забезпечуючи стабільність правопорядку; 2) формує фундамент легітимності державної влади; 3) забезпечує захист прав і свобод громадян; 4) інтегрує Україну у європейський правовий простір, адже є базовим принципом демократичних держав і міжнародних правових стандартів; 5) підтверджує тяглість державотворчої традиції, яка поєднує історичні засади українського права з сучасними конституційними цінностями.

Ключовим маркером української ідентичності, фундаментальною гарантією розвитку і консолідації української нації є її мовно-культурний код. Стаття 10 Конституції України визначає українську мову єдиною державною. Такий статус української мови виступає не лише правовою нормою, а й ключовим ідентифікатором, що забезпечує єдність суспільства та слугує інструментом його консолідації. Встановлені державні гарантії сприяння консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури (стаття 11 Конституції України).

Конституційну модель української ідентичності в контексті національної самобутності можна розглядати співвідносно з рівнем конституційного забезпечення демократичних, громадянських та особистих свобод, пов'язаних із формуванням ідеологічного простору на засадах політичної та ідеологічної багатоманітності суспільного життя (стаття 15 Конституції України) і комплексу духовно-культурних національних цінностей, зокрема національної свідомості, української громадянської ідентичності, що втілюють історичні національні традиції, релігійну самобутність тощо. Оскільки в умовах війни вирішальне значення має формування відповідної реакції суспільства на акти агресії ворога, це зумовлює необхідність посилення «національної ідеї» та зміцнення

національної ідентичності, зберігаючи при цьому відданість універсальним та європейським цінностям. Водночас, встановлені в інтересах національної безпеки в умовах воєнної агресії РФ проти України обмеження певних демократичних прав та особистих свобод вимагають конституційної легітимності. Йдеться передусім про ті, що пов'язані із діяльністю політичних партій і релігійних організацій, історично та структурно вбудованих в ідеологічну систему держави-агресора, які створюють загрозу національній безпеці та суверенітету, спрямовані на розбалансування українського суспільства та підрив конституційного ладу в нашій державі.

Формування конституційної моделі української ідентичності тісно пов'язано із державною доктриною національної ідентичності, що має конституційні витoki та нормативне втілення. Законом України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» [3] державна політика у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності визначена складовою забезпечення національної безпеки України. Цим Законом визначено пріоритети формування національної свідомості, активної громадянської позиції на основі поваги до прав людини, духовних цінностей українського народу, національної самобутності. Інструментальний потенціал реалізації окреслених завдань на державному рівні визначено Постановою Кабінету Міністрів України від 15 грудня 2023 р. № 1322, якою схвалено Стратегію утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року [4].

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон від 28.06.1996р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями станом на 30.03.2010. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text

3. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності : Закон України від 13.12.2022 № 2834-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>

4. Стратегія утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року, схвалена Постановою Кабінету Міністрів України від 15 грудня 2023 р. № 1322. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1322-2023-%D0%BF#Text>